

APPLYING THE THEORY OF REASONED ACTION IN THE ANALYSIS OF INTERNET USAGE AMONG THE STUDENTS FOR EDUCATIONAL PURPOSES

Joško Sindik

Institute for Anthropological Research, Zagreb, Croatia

Abstract

The main objective of the study was to design a questionnaires that cover aspects of using the Internet at students for educational purposes: attitudes, subjective norms, perceived control, the desire to change the behavior and insight into the current use of the Internet. A convenient sample of 32 female and 23 male students from six Croatian cities is examined. All five questionnaires showed medium to high satisfactory reliability. In analyzing the differences, it is showed that male students achieve significantly higher scores in perceived control during using the internet, compared to female students. Students from Biograd achieved the highest average score in current internet use for the purposes of learning, while the lowest means are found in Zagreb. No differences in the aspects of using the Internet are found in relation to students' age group, year of study, or to the environment of the students come from. Variable *Using the internet now for the purposes of learning* can be significantly good forecasted, based on two predictors: *Subjective norm of using the internet* and *Wish to change the behavior in the use of the Internet*.

Keywords: Internet, component analysis, reliability, appropriateness

Uvod

Korištenje interneta u obrazovne svrhe ovisi o odnosu stavova studenata prema internetu, ali i ustaljenih stavova te spoznaja o mogućnostima njegova korištenja, iz čega proizlazi i namjera i konkretno ponašanje. U ovom članku konstruiran je upitnik, utemeljen na konceptu teorije razložne akcije (odnosno njene inovirane verzije – teorije planiranog ponašanja) u istraživanju ove problematike, primijenjen na uzorku hrvatskih studenata.

Korištenje interneta u nastavnom procesu

Internet pruža mogućnost dobivanja golemog broja informacija i izvora znanja općenito i to velikom brzinom. Može se doći do informacija o gotovo svim mogućim temama (članke iz novina, citate književnih i znanstvenih djela, slušanje glazbe, izvornih govornika u razgovoru, dramama i drugim govornim oblicima, vidjeti slike i fotografije /1/. Suvremena nastava ne može se zamisliti bez nastavnih pomagala koja uključuju i računala s pristupom internetu, što osobito vrijedi za nastavu stranih

jezika. Stoga računalo među svim pomagalima drži prvo mjesto po popularnosti i među nastavnicima i među studentima. Preporučuje se da nastavnik provede barem jedan semestar koristeći internet u svom radu, kao izvor potrebnih nastavnih materijala i kao sredstvo za vlastiti razvoj /2/, prije nego što ga počne koristiti u radu sa studentima. I među studentima zapravo većina njih svakodnevno koristi Internet pa imaju dovoljno iskustva i znanja pomoći nastavniku i kolegama koji su manjeiskusni u (konstruktivnom) radu s internetom /3/. Međutim, motivacija koja se temelji samo na korištenju novog medija najčešće nije trajna /4/. Studenti se svakako moraju uvjeriti da od interneta imaju konkretne koristi, ali njihovo korištenje se u svrhu nastavnog sredstva treba pažljivo planirati. Plan za svaku aktivnost treba sadržavati sljedeće komponente: razina znanja učenika, vrijeme trajanja aktivnosti, cilj/svrha aktivnosti, priprema aktivnosti, postupak/razrada faza aktivnosti, zadaci (u razredu, na internetu, kod kuće /5/. Nastavnik mora na Internetu pronaći odgovarajući nastavni

materijal predviđen planom i najprije ga sam u cijelosti obraditi, što je preduvjet da bi ga bez problema mogao izvesti na nastavi /6/.

E-obrazovanje

Postoji cijeli niz definicija za e-učenja. Pojednostavljeno se može reći da je to učenje putem interneta uz pomoć multimedijalnih sjednica i puno interakcije, koje vodi polaznik tijekom predavanja /7/. E-učenje je više od objavljivanja sadržaja kolegija iz određenog područja na internetu. Ono nastoji izbjeći određene nedostatke klasičnih predavanja, kao što je nedovoljna dostupnost podataka potrebnih za uspješnije učenje, loše izrađene prezentacije ili slično. Programi e-učenja mogu se prilagoditi različitim osobnim karakteristikama, ali uglavnom u različitim dobnim skupinama polaznika. Ove vrste programa mogu se organizirati za razne dobne skupine: učenike u osnovnim i srednjim školama, studente na fakultetima, ali i za odrasle polaznike koji su stekli nova znanja zbog profesionalne edukacije ili osobnih interesa. E-učenje može pomoći sudionicima da shvate važnost učenja i cjeloživotnog obrazovanja, ili zbog osobnih interesa ili zbog napredovanja u karijeri /8/,/9/. Proces e-učenja počinje prijavom polaznika na internetu, pristupom mrežnim stranicama na kojima se nalazi obrazovni sadržaj, gdje se nalaze osnovne informacije o samom programu, oglasne ploče, nastavni materijali, rasporedi, zadaci i neki drugi alati. Na linkovima koji se odnose na osnovne podatke, korisnik može pronaći razne informacije o svrsi programa, predavaču, ocjenama, kriterijima i procijenjenom vremenu potrebnom za dovršenje zadataka, i slično. U sklopu jedinice koja se odnosi na nastavne materijale, korisnik ima dostupne materijale u obliku dokumenata, animacija, linkova na druge web stranice na kojoj studenti mogu pronaći dodatne informacije vezane uz temu. Na oglasnoj ploči mogu se objaviti rezultati ispita i kriteriji ocjenjivanja, poruke studenata i niz drugih najava. Osim toga, jedna link se odnosi se na zadatke za sudionike, probni ispiti, s rokom ili bez roka ispunjenja /10/,/11/. Da bi sustav za učenje putem Interneta uspješno funkcionirao, treba biti omogućeno sljedeće: komunikacija među vršnjacima u obrazovnom procesu putem računala; prezentacija i svlada-

vanje obrazovnog sadržaja u određenom slijedu; upravljanje učenjem koje se odnosi na različite administrativne podatke o studentima kao i obrazovnih sadržaja; ispiti putem raznih testova i kvizova za mogućnost samoocjenjivanja; arhiviranje sadržaja učenja na web poslužitelju /12/, /13/. Osnovni uvjet za ovu vrstu obrazovnog procesa je dostupnost računala s internetskim priključkom, kao i postojanje predstavljanja svih obrazovnih sadržaja na mreži. U tu svrhu najčešće se koriste tzv. „courseware“ alati koji omogućuju ispunjenje svih zahtjeva povezanih sa sustavom učenja putem interneta. Također, korisnici ne moraju imati visoko stručnu razinu informatičke pismenosti. Kad je u pitanju stav učenika prema e-učenju, rezultati različitih istraživanja pokazuju niz prednosti e-učenja: 69 % studenata koji su učili putem interneta, kažu da je ovaj tip učenja puno prikladniji od klasičnih predavanja, posebno zbog svoje fleksibilnosti; nadalje, studenti procjenjuju iskustvo e-učenja pozitivnim, i preporučuju ga i drugim studentima /14/. Studenti percipiraju da su e-učenjem stekli veću pozornost profesora nego u klasičnim predavanjima /15/. Više od 50 % sudionika "učenja putem interneta", izjavilo je da je njihova motivacija bila pod jakim utjecajem spoznaje da će ostali sudionici čitati, pa čak i ocjenjivati njihove zadatke. Studenti vjeruju da je važan negativni aspekt "učenja putem Interneta" nedostatak neposredne komunikacije, što je vrlo važno u obrazovnom procesu /16/. Štoviše, studenti koji nisu u cijelosti, ili su nedovoljno upoznati s uporabom tehnologije, pokazuju negativan stav prema e-učenju, u odnosu na one koji su računalno i internetski pismeni. Učenje putem Interneta traži od studenata ne samo sposobnost učenja predstavljenog materijala, već i uspješna primjena različitih računalnih programa neophodnih za uključivanje u obrazovni proces /17/. Međutim, e-učenje zahtijeva od svakog sudionika u odgojno-obrazovnom procesu da posjeduje računalo s pristupom internetu, gdje su diskriminirani oni učenici koji nemaju stalan pristup internetu /18/. Tijekom odgojno-obrazovnog procesa, koji se održava preko interneta, niz tehničkih poteškoća često može dovesti do pauza (npr. loše internet veze, iznenada nastale obveze i sl.), što bi moglo dovesti do frustracija /19/.

U hrvatskom istraživanju navika studenata vezane uz rad na računalu i prethodnog iskustva s e-učenjem, pokazalo se da većina studenata (dvije trećine ukupnog broja) posjeduje osnovnu korisničku razinu poznavanja rada na računalu, dok preostali (trećina ispitanika) koristi računalu na naprednoj razini /20/. Također, dvije trećine studenata imalo je prethodno iskustvo s e-učenjem. Nisu utvrđene razlike u stavovima prema e-učenju u odnosu na spol studenata, ali su statistički značajne razlike u stavovima pronađene u odnosu na vrstu studija, prethodno iskustvo s e-učenjem te razinom vještine korištenja računala. Kompetentnije korištenje računala i prethodno iskustvo s e-učenjem rezultirali su pozitivnijim stavom prema e-učenju, dok studenti medija i kulture društva posjeduju značajno manje pozitivne stavove prema e-learningu, u usporedbi sa studentima ekonomije i akvakulture u Dubrovniku /21/. U ovom istraživanju kao teorijski okvir za istraživanje navika korištenja interneta koristilo se teoriju razložne akcije, odnosno njenu inoviranu verziju teoriju planiranog ponašanja.

Teorija razložne akcije

Teorija razložne akcije /22/ te njena novija verzija teorija planiranog ponašanja /23/, podrazumijevaju da namjera neposredno prethodi svakoj planiranoj akciji, predstavljajući motivacijsku kontrolu planiranog ponašanja. Najbitniji formativni elementi namjere su stav (vjerovanja) prema ponašanju, subjektivna norma (normativna vjerovanja) i opažena kontrola nad ponašanjem. Opaženu kontrolu tvore dva tipa vjerovanja o kontroli ponašanja: vjerovanja o samoefikasnosti u pogledu izvođenja ponašanja /24/ i vjerovanja o mogućnosti kontrole ponašanja /25/. Stav i norma utječu na ponašanje putem namjere, dok samoefikasnost i mogućnosti kontrole utječu na ponašanje direktno i putem namjere /26/.

Kad se teorija planiranog ponašanja (TPB) primijeni na korištenje interneta u obrazovne svrhe, slijedi da intenzitet korištenja direktno ovisi o intenzitetu namjere osobe da se angažira u korištenju interneta u obrazovne svrhe i opažene kontrole nad procesom korištenja. U onoj mjeri u kojoj su ljudi realistični u svojoj prosudbi o vladanju internetom i mogu-

ćnostima kontroliranja korištenja interneta u obrazovne svrhe, mjera opažene kontrole može služiti i kao aproksimativna mjera stvarne kontrole koju student ima nad korištenjem interneta za obrazovanje. Odatle, stav prema korištenju interneta za obrazovanje i subjektivna norma utječu na korištenje indirektno putem namjere, dok opažena kontrola nad procesom korištenja interneta utječe na intenzitet korištenja ne samo putem namjere, već i direktno. Navedeno možemo pokazati formulom /27/:

$$BI = (W_1)AB[(b) + (e)] + (W_2)SN[(n) + (m)] + (W_3)PBC[(c) + (p)]$$

BI: Namjera ponašanja

AB: Stav prema ponašanju

(b): Snaga svakog vjerovanja

(e): Vrednovanje ishoda ili atributa

SN: Subjektivne norme

(n): Snaga svakog normativnog uvjerenja

(m): Motivacija u skladu s referenta

PBC: Percepcija kontrole ponašanja

(c): Snaga kontrole svakog uvjerenja

(p): Percipirana mogućnost kontrole

W: Empirijski izvedena težina / koeficijent

Glavni cilj ovog istraživanja bila je konstrukcija upitnika koji pokrivaju aspekte korištenja interneta kod studenata u obrazovne svrhe: stavova, subjektivnih normi, percipirane kontrole, želje promjene ponašanja te uvida u aktualno korištenje interneta. Potom su utvrđene razlike u svim varijablama korištenja interneta u obrazovne svrhe prema modelu TPB, u odnosu na rod studenata, godinu studiranja, dobnu grupu, te za sredinu iz koje studenti potječu. Konačno, utvrđene su povezanosti između svih varijabli korištenja interneta u obrazovne svrhe prema modelu TPB, te prognozirana varijabla *Korištenje interneta sada u svrhe učenja* na temelju ostalih varijabli korištenja interneta u obrazovne svrhe prema modelu TPB.

Metode

Sudionici

Usporedno istraživanje provedeno je na prigodnom uzorku od 54 sudionika/ca (21 studenta i 33 studentice iz različitih hrvatskih gradova. Po dobnim grupama, broj sudionika bio je

sljedeći: 15-18 godina (N=6), 19-25 godina (N=42), više od 26 godina (N=5). SPOL (\bar{X} =32, M=23). U odnosu na godinu studija, najviše je sudionika/ca bilo s druge godine studija (N=25), potom s treće godine studija (N=24), po dvoje s prve, četvrte i pete godine studija. Po gradovima, ispitan je sljedeći broj sudionika/ca: Zagreb (N=14), Zadar (N=9), Šibenik (N=15), Biograd (N=7) te Zaprješić (N=10). Iz gradske sredine bilo je 40 studenata/tica, a po 8 iz prigradske, odnosno 7 iz ruralne sredine. Za prikupljanje podataka korištena je metoda anketiranja, tijekom nastave (vježbi) na pripadnim fakultetima tijekom ljeta 2012. godine. Jedinice istraživanja bili su gradovi te organizacije (fakulteti).

Statističke analize

Analiza podataka provedena je primjenom statističkog paketa SPSS 11. Za utvrđivanje razlika između dvije skupine sudionik(c)a, koristilo se Mann Whitney U test, a za više skupina sudionik(c)a Kruskal-Wallisov test, dakle neparametrijske metode. Značajnost razlika komentirana je na razini vjerojatnosti $p < 0,05$. U analizama povezanosti, korištene su Spearmanove rang-korelacije, a u prognozi

višestruka linearna regresijska analiza. U postupku određivanja pouzdanosti i valjanosti svih upitnika u sklopu TPB modela, koristili smo metodu glavnih komponenti (PCA), uz primjenu kriterija Scree Plot te Guttman-Kaiserova kriterija (karakteristični korijen veći od 1). Rezultati u ekstrahiranim glavnim komponentama pojedinih upitnika izraženi su u regresijskim faktorskim bodovima, i kao takvi korišteni u daljnjim analizama (razlike, povezanosti, regresije). Pouzdanost tipa interne konzistencije u oba upitnika određena je Cronbach alfa-koeficijentom.

Rezultati

U analizi podataka, ponajprije su utvrđene metrijske karakteristike tematski prilagođenih upitnika, inicijalno korištenih u turističkom marketingu /28/.

Kaiser-Meyer-Olkinove mjere pogodnosti uzorka varijabli za faktorizaciju, kao i Bartlettov test sfericiteta, pokazali su da su matrice interkorelacija pogodna za faktorizaciju, u svih pet upitnika (tablice 1-5).

Tablica 1. Komponentna struktura i pouzdanost upitnika Stavovi prema internetu

Varijable	Stavovi prema internetu	Komunalitet
obavljati poslove putem Interneta dobra ideja	0,881	0,777
obavljati poslove putem Interneta pametna ideja	0,882	0,778
obavljati poslove putem Interneta idealan način	0,869	0,756
korištenje Interneta za moje potrebe ugodno	0,759	0,576
moja interakcija s Internetom jasna i razumljiva	0,778	0,606
Internet fleksibilan za interakciju s ljudima	0,701	0,492
KMO mjera adekvantosti uzorka	0,827	
Bartlettov test sfericiteta	206,805	$p < 0,001$
Pouzdanost (Cronbachov alfa)	0,895	
Karakteristični korijen / objašnjena varijanca	3,99	66,42 %

Za upitnik *Stavovi prema internetu* (tablica 1), dobivena je jedna glavna komponenta, koja je pokazala visoku i stoga zadovoljavajuću pouzdanost te tumači preko 66 % ukupne

varijance. Na temelju sadržaja tvrdnji koje saturiraju glavnu komponentu, komponenta je nazvana *Stavovi prema internetu*.

Tablica 2. Komponentna struktura i pouzdanost upitnika Želja promjene ponašanja u korištenju interneta

Varijable	Želja promjene ponašanja u korištenju interneta	Komunalitet
Mislim da bi bilo vrlo dobro koristiti Internet kao dodatak tradicionalnim metodama u mom radu (učenju).	0,748	0,559
Mislim da bi bilo vrlo poželjno koristiti Internet kao dodatak tradicionalnim metodama u mom radu (učenju).	0,857	0,734
Bilo bi puno bolje za mene koristiti Internet kao dodatak tradicio-	0,770	0,592

nalnim metodama u mom radu (učenju).		
Korištenje Interneta u mom radu (učenju) je dobra ideja.	0,679	0,461
Iznad svega, volim koristiti Internet u mom radu (učenju).	0,703	0,494
KMO mjera adekvatnosti uzorka	0,689	
Bartlettov test sfericiteta	96,891	p<0,001
Pouzdanost (Cronbachov alfa)	0,806	
Karakteristični korijen / objašnjena varijanca	2,84	56,80 %

Za upitnik *Želja promjene ponašanja u korištenju interneta* (tablica 2), dobivena je jedna glavna komponenta, koja je pokazala srednje visoku i relativno zadovoljavajuću pouzdanost te tumači preko 56 % ukupne

varijance. Na temelju sadržaja tvrdnji koje saturiraju glavnu komponentu, komponenta je nazvana *Želja promjene ponašanja u korištenju interneta*.

Tablica 3. Komponentna struktura i pouzdanost upitnika Subjektivna norma korištenja interneta

Varijable	Subjektivna norma korištenja interneta	Komunalitet
Ljudi koji utječu na moje ponašanje će misliti da moram koristiti stvari putem Interneta.	0,807	0,651
Ljudi meni važni će misliti da moram koristiti stvari putem Interneta.	0,907	0,823
Moji kolege će misliti da moram raditi putem Interneta.	0,883	0,780
Moja obitelj će misliti da moram raditi putem Interneta.	0,787	0,620
Nalazim jednostavnijim koristiti Internet da dobijem informacije bitne za donošenje odluka.	0,500	0,250
KMO mjera adekvatnosti uzorka	0,803	
Bartlettov test sfericiteta	131,39	p<0,001
Pouzdanost (Cronbachov alfa)	0,831	
Karakteristični korijen / objašnjena varijanca	3,12	62,47 %

Za upitnik *Subjektivna norma korištenja interneta* (tablica 3), dobivena je jedna glavna komponenta, koja je pokazala visoku i stoga zadovoljavajuću pouzdanost te tumači preko

62 % ukupne varijance. Na temelju sadržaja tvrdnji koje saturiraju glavnu komponentu, komponenta je nazvana *Subjektivna norma korištenja interneta*.

Tablica 4. Komponentna struktura i pouzdanost upitnika Percipirana kontrola korištenja interneta

Varijable	Percipirana kontrola korištenja interneta	Extraction
Ako ćujem za novu informacijsku tehnologiju, tražim načine da tu tehnologiju isprobam.	0,738	0,544
Među svojim vršnjacima, često sam prvi koji istražuje nove informacijske tehnologije.	0,831	0,690
Volim eksperimentirati s novim informacijskim tehnologijama	0,832	0,691
Bio bih sposoban sam raditi stvari putem Interneta, čak i ukoliko mi nitko iz mog okruženja to ne bi pokazao.	0,718	0,515
Osjećao bih se vrlo ugodno kad bih samostalno radio stvari putem Interneta	-	
Generalno sam neodlučan u isprobavanju nove informacijske tehnologije.	-	
KMO mjera adekvatnosti uzorka	0,773	
Bartlettov test sfericiteta	60,151	p<0,001
Pouzdanost (Cronbachov alfa)	0,787	
Karakteristični korijen / objašnjena varijanca	2,44	61,03%

Za upitnik *Percipirana kontrola korištenja interneta* (tablica 4), dobivena je jedna glavna komponenta, koja je pokazala relativno

visoku i stoga zadovoljavajuću pouzdanost te tumači preko 61 % ukupne varijance. Na temelju sadržaja tvrdnji koje saturiraju

glavnu komponentu, komponenta je nazvana *Percipirana kontrola korištenja interneta.*

Tablica 5. Komponentna struktura i pouzdanost upitnika Korištenje interneta sada u svrhe učenja

Varijable	Korištenje interneta sada u svrhe učenja	Komunalitet
Internet je danas istaknuta strategija	0,362	0,131
Internet je siguran.	0,614	0,376
Internet štedi novac i vrijeme	0,561	0,315
Internetske aplikacije podržavaju i unaprjeđuju poslovne procese.	0,722	0,522
Koliko možete mjesečno uštedjeti vezano uz rad (učenje) koristeći Internet ?	0,624	0,389
Koristim Internet u svrhu rada (učenja):	0,566	0,320
Koliko dana u tjednu koristite Internet ?	0,436	0,190
Koliko često mjesečno obavite različitih transakcija vezanih uz posao (učenje) mjesečno?	0,597	0,356
KMO mjera adekvatnosti uzorka	0,600	
Bartlettov test sfericiteta (df=15)	79,591	p<0,001
Pouzdanost (Cronbachov alfa)	0,687	
Karakteristični korijen / objašnjena varijanca	2,12	32,49 %

Za upitnik *Korištenje interneta sada u svrhe učenja* (tablica 5), dobivena je jedna glavna komponenta, koja je pokazala srednje visoku ali zadovoljavajuću pouzdanost te tumači

samo oko 32 % ukupne varijance. Na temelju sadržaja tvrdnji koje saturiraju glavnu komponentu, komponenta je nazvana *Korištenje interneta sada u svrhe učenja.*

Analize razlika

Tablica 6. Rodne razlike u aspektima korištenja interneta (dimenzije upitnika)

Varijable	Rod	Aritmet. sredina	Std. raspršenje	Mann-Whitney U	Značajnost (p)
Stavovi prema internetu	ženski	-0,224	1,055	235	p>0,10
	muški	0,301	0,883		
Subjektivna norma korištenja interneta	ženski	-0,100	1,031	326,5	p>0,20
	muški	0,144	0,982		
Percipirana kontrola korištenja interneta	ženski	-0,312	0,973	197,5**	p<0,05
	muški	0,395	0,945		
Želja promjene ponašanja u korištenju interneta	ženski	-0,069	0,974	301,5	p>0,20
	muški	0,071	1,046		
Korištenje interneta sada u svrhe učenja	ženski	-0,114	0,910	316	p>0,20
	muški	-0,001	1,032		

Rodne razlike u aspektima korištenja interneta analizirane su na razini cjelokupnog uzorka (tablica 6). Pokazalo se da muškarci postižu statistički značajno više rezultate u Percipira-

noj kontroli korištenja interneta, u odnosu na žene. U ostalim varijablama aspekata korištenja interneta nismo pronašli statistički značajne rodne razlike.

Tablica 7. Razlike u aspektima korištenja interneta (dimenzije upitnika) u odnosu na grad studiranja

Varijable	Grad	Aritmet. sredina	Std. raspršenje	Kruskal Wallis test (df=5)	Značajnost (p)
Stavovi prema internetu	zagreb	-0,332	0,945	6,844	p>0,20
	zadar	0,182	1,008		
	šibenik	0,244	0,884		
	biograd	0,559	0,154		
	zaprešić	-0,529	1,252		
Subjektivna norma korištenja interneta	zagreb	-0,204	0,836	8,713	p>0,10
	zadar	0,235	1,058		

	šibenik	-0,165	1,118		
	biograd	0,801	0,750		
	zaprešić	-0,145	1,049		
	zagreb	-0,316	1,108		
	zadar	-0,070	1,121		
Percipirana kontrola korištenja interneta	šibenik	0,087	0,977	4,690	p>0,20
	biograd	0,287	0,489		
	zaprešić	0,246	1,080		
	zagreb	-0,307	0,940		
	zadar	-0,241	1,053		
Želja promjene ponašanja u korištenju interneta	šibenik	0,297	0,733	7,709	p>0,10
	biograd	0,595	0,785		
	zaprešić	-0,268	1,292		
	zagreb	-0,387	0,845		
	zadar	-0,067	1,210		
Korištenje interneta sada u svrhe učenja	šibenik	-0,116	0,822	13,895*	p<0,05
	biograd	1,472	0,410		
	zaprešić	-0,107	0,847		

Razlike u aspektima korištenja interneta u odnosu na grad studiranja analizirane su na razini cjelokupnog uzorka (tablica 6). Pokazalo se da studenti iz Biograda postižu najviše prosječne rezultate u *Korištenju interneta sada u svrhe učenja*, u odnosu na Zagreb (najniži prosječni rezultat): drugim riječima, jedina statistički značajna razlika u odnosu na grad studiranja pronađena je za varijablu *Korištenje interneta sada u svrhe učenja*. U ostalim varijablama aspekata korištenja interneta nismo pronašli statistički značajne razlike za nezavisnu varijablu grad studiranja. Niti jedna razlika u aspektima korištenja interneta u odnosu na sredinu iz koje studenti(ce) potječu (gradska, prigrad-

ka, ruralna) nije se pokazala statistički značajnom ($p>0,30$). Nadalje, niti jedna razlika u aspektima korištenja interneta u odnosu na godinu studija nije se pokazala statistički značajnom ($p>0,30$). Također, niti jedna razlika u aspektima korištenja interneta nije pronađena niti u odnosu na dobnu skupinu studenata(ca) ($p>0,10$).

Povezanosti i višestruka prognoza

Na kraju je utvrđena povezanost između svih varijabli vezanih uz korištenje interneta u sklopu predloženog modela, kao i mogućnost prognoze varijable *Korištenje interneta sada u obrazovne svrhe* na temelju ostalih varijabli.

Tablica 8. Povezanost između varijabli vezanih uz korištenje interneta u sklopu predloženog modela

Varijable	Stavovi prema internetu	Subjektivna norma korištenja interneta	Percipirana kontrola korištenja interneta	Želja promjene ponašanja u korištenju interneta	Korištenje interneta sada u svrhe učenja
Stavovi prema internetu	1,000	,315*	,392**	,498**	,455**
Subjektivna norma korištenja interneta		1,000	,218	,147	,465**
Percipirana kontrola korištenja interneta			1,000	,211	,353**
Želja promjene ponašanja u korištenju interneta				1,000	,422**
Korištenje interneta sada u svrhe učenja					1,000

* $p<0,05$; ** $p<0,01$

Od 10 mogućih povezanosti između varijabli vezanih uz korištenje interneta u sklopu predloženog modela TPB, statistički značajnih bilo je čak 7, koje su vrlo niske do srednje veličine i

pozitivnog smjera. *Stavovi prema internetu* i *Korištenje interneta sada u obrazovne svrhe* statistički značajno su povezane sa svim varijablama (tablica 8).

Tablica 9. Prognoza varijable *Korištenje interneta sada u obrazovne svrhe* na temelju ostalih varijabli vezanih uz korištenje interneta u sklopu predloženog modela

Prediktori	Beta	t-test	p (t)
Stavovi prema internetu	-,071	-,429	,670
Subjektivna norma korištenja interneta	,388	3,054	,004
Percipirana kontrola korištenja interneta	,193	1,461	,151
Želja promjene ponašanja u korištenju interneta	,388	2,768	,008
<i>Kriterij – Korištenje interneta sada u svrhe učenja</i>	R=0,631; R ² =0,346 F(4, 46)=7,599; p<0,00		

Prognoza varijable *Korištenje interneta sada u obrazovne svrhe* na temelju ostalih varijabli vezanih uz korištenje interneta u sklopu predloženog modela je statistički značajno moguće, i to prvenstveno na temelju statistički

značajnih prediktora: *Subjektivna norma korištenja interneta* te *Želja promjene ponašanja u korištenju interneta* (tablica 9).

Rasprava

Glavni nalaz istraživanja ukazuje na činjenicu da su pozitivni stavovi prema vjerodostojnosti interneta općenito, a u sklopu ostalih koncepata TPB, mogu odlično prognozirati ponašanje pojedinca u smislu želje i aktualnog korištenja interneta u obrazovne svrhe. Svih pet novokonstruiranih (prilagođenih) upitnika pokazalo je odličnu konstruktnu valjanost te srednje do visoko zadovoljavajuću pouzdanost. Pouzdanosti dobivene u ovom istraživanju po upitnicima i s usporedivim istraživanjem o korištenju interneta u turizmu iznosile su: *Stavovi prema internetu* ($\alpha_1=0,895$ za ovo istraživanje / $\alpha_2=0,909$ za istraživanje o korištenju interneta u turizmu), *Subjektivna norma korištenja interneta* ($\alpha_1=0,806$ / $\alpha_2=0,817$), *Percipirana kontrola korištenja interneta* ($\alpha_1=0,831$ / $\alpha_2=0,891$), *Želja promjene ponašanja u korištenju interneta* ($\alpha_1=0,787$ / $\alpha_2=0,922$) te *Korištenje interneta sada u svrhe učenja* ($\alpha_1=0,687$ / $\alpha_2=0,938$). Premda su pouzdanosti upitnika u komparabilnom istraživanju nešto viših vrijednosti, takva pouzdanost može biti posljedica dvostruko većeg broja ispitanika u istraživanju o korištenju interneta u turizmu. S druge strane, u oba istraživanja pouzdanosti upitnika su srednje do vrlo visoke. Jedinstvene glavne komponente upitnika u ovom istraživanju tumače od 32 % do 66 % ukupne varijance, dok u komparabilnom istraživanju /29/ autor nije utvrđivao konstruktnu valjanost, pa u ovom slučaju nema standarda za usporedbu.

Podaci prognoziranja *Korištenje interneta sada u svrhe učenja* su zapravo istovjetni kao i u kom-

parabilnom istraživanju, s tim što su vrijednosti korelacija preostalih varijabli s *Korištenjem interneta sada u svrhe učenja / turizma* nešto viših vrijednosti u istraživanju o korištenju interneta u turizmu. Međutim, i u ovom slučaju vjerojatno je da se razlike mogu pripisati stabilnijim korelacijama u većem uzorku sudionika (internet u turizmu). S druge strane, nije isključena niti mogućnost da sudionici imaju nedvosmislenije relacije između komponenti TPB u slučaju korištenja interneta u svrhu turizma, u odnosu na korištenje interneta u obrazovne svrhe. U analizi razlika, pokazalo se da studenti postižu statistički značajno više rezultate u *Percipiranoj kontroli korištenja interneta*, u odnosu na studentice. Studenti iz Biograda postižu najviše prosječne rezultate u *Korištenju interneta sada u svrhe učenja*, a Zagreb najniže. Niti jedna razlika u aspektima korištenja interneta nije statistički značajna niti za dobnu grupu, ni za godinu studija, niti za sredinu iz koje studenti potječu. Iz ovih se rezultata može zaključiti da je broj razlika u odnosu na odabrane nezavisne varijable vrlo mali, a suviše bi spekulativno bilo ulaziti u tumačenja razloga ove dvije pojedinačne statistički značajne razlike. Među **prednostima** istraživanja, trebalo bi svakako istaknuti činjenicu da je primjena modela kao što su TRA ili TPB na sustavan način pristupa problematici uvođenja potrebnih promjena u ponašanju pojedinaca, kada te promjene ponašanja znače ozbiljnije odstupanje od ustaljenih navika. Primjerice, u svakodnevnom životu ljudi nerijetko žele promijeniti vlastita ponašanja, zbog unaprjeđenja zdravlja

i sličnih razloga, ali im nezdrave navike u tome ometaju. utjecajem na sve komponente koje nudi model TPB povećava se vjerojatnost da će se poželjne promjene ponašanja i održati, u ovom slučaju, lakšeg i bržeg učenja putem interneta. **Nedostaci** istraživanja sastoje se u činjenici da bi rezultati mogli biti posljedica specifičnog uzorka, premalog broja ispitanika u istraživanju, ali i socijalno poželjnog odgovaranja na pitanja iz upitnika. Socijalno poželjni odgovori, bez obzira na anonimnost i znanstvenu svrhu istraživanja, mogu direktno odražavati realnu samopercepciju ispitanika (neki ljudi jednostavno sebe percipiraju u okvirima društveno poželjnih obrazaca. U **budućim istraživanjima** trebalo bi ponajprije odabrati slučajan i što veći uzorak sudionika, ali se i usmjeriti na traženje drugih varijabli koje pridonose korištenju interneta u svrhu obrazovanja, a koje ovim istraživanjem nisu bile obuhvaćene. Primjena drugih vrsta modela promjene ponašanja, kao što je model zdravstvenog vjerovanja, može biti pogodna. Primjerice, model zdravstvenog vjerovanja primijenjen je u analizi stavova prema pitanjima vezanim uz vodu /30/. Potencijalna praktična primjena rezultata očituje se u planskom stimuliranju promocije korištenja interneta u obrazovne svrhe upravo u onim elementima TPB kod kojih određena ciljana skupina ne pokazuje adekvatan stupanj kompetencije, kao npr. u ovom istraživanju studentice u *Percipiranoj kontroli korištenja interneta*.

Zaključak

Uspješno je konstruirano svih pet upitnika, koji opisuju glavne varijable korištenja interneta u obrazovne svrhe, u sklopu predloženog modela TPB. Upitnici su pokazali srednje do visoko zadovoljavajuću pouzdanost, a jedinstvene glavne komponente svakog od upitnika tumače od 32 % do 66 % ukupne varijance. U pogledu razlika u odnosu na nekolicinu nezavisnih varijabli, mali broj statistički značajnih razlika je pronađen. Pokazalo se da studenti postižu statistički značajno više rezultate u *Percipiranoj kontroli korištenja interneta*, u odnosu na studentice. Studenti iz Biograda postižu najviše prosječne rezultate u *Korištenju interneta sada u svrhe učenja*, a Zagreb najniže. Niti jedna razlika u aspektima korištenja interneta

nije statistički značajna niti za dobnu grupu, ni za godinu studija, niti za sredinu iz koje studenti potječu. U pogledu korelacija, varijabla *Korištenje interneta sada u svrhe učenja* povezana je pozitivno sa svim preostalim varijablama istraživanja. *Korištenje interneta sada u svrhe učenja* može se statistički značajno dobro prognozirati na temelju dva prediktora: *Subjektivna norma korištenja interneta* te *Želja promjene ponašanja u korištenju interneta*.

Bilješke

- /1/ Dudeney Gavin, *The Internet and the Language Classroom*, Cambridge University Press, Cambridge, 2001.
- /2/ Teeler Gary Dede, & Gray Petra, *How to Use the Internet in ELT*, Pearson Education Limited, Harlow, 2000.
- /3/ Ibidem
- /4/ Windeatt Scott, Hardisty David, & Eastment David, *The Internet*. Oxford University Press, Oxford, 2000.
- /5/ Vrhovac Yvonne, *Nastavnikova i učenikova uloga u interaktivnom prostoru razrednoga diskursa*, In: *Jezik u društvenoj interakciji*, Zbornik radova sa savjetovanja, Opatija, 16-17.5.2005. (ur. D. Stolac, N. Ivanetić, & B. Pritchard), Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, Zagreb – Rijeka, pp. 535-546, 2005.
- /6/ Ibidem
- /7/ Palloff Rena M., & Pratt Keith, *Building Learning Communities in Cyberspace: Effective Strategies for the Online Classroom*, Jossey-Bass, Inc., San Francisco, 1999.
- /8/ Ibidem
- /9/ Benjamin Franklin Institute of Global Education, *Distance education: Quality assurance initiative*, 2001. Retrieved July 29, 2009, from <http://www.academyWeb.com/DEQA>
- /10/ Barker Kathryn, *Canadian recommended e-learning guidelines (CanRegs)*, 2002a. Retrieved July 30, 2009, from the LICEF Research Center Web site: <http://www.liceftelug.quebec.ca/fr/pdf/CanREGs%20Eng.pdf>
- /11/ Barker Kathryn, *Consumers guide to e-learning*, 2002b. Retrieved July 29, 2013, from the LICEF Research Center Web site: <http://www.liceftelug.quebec.ca/eng/pdf/ConGuide%20>
- /12/ Robson Robby, *WWW-Based Course-Support Systems: The First Generation*, *International Journal of Educational Telecommunications*, Vol. 5(4), 267-269, 1999.

- /13/ Carnevale Dan, Assessing the quality of online courses remains and challenge, educators agree. *Chronicle of Higher Education*, A59, 2000.
- /14/ Hiltz Starr Roxanne, Impacts of college-level courses via asynchronous learning networks: some preliminary results, *Journal of Asynchronous Learning Networks*, Vol. 1(2), 1-19, 1998.
- /15/ Ibidem
- /16/ Valenta Annette, Therriault David, Dieter Michael, & Mrtek Robert, Identifying Student Attitudes and Learning Styles in Distance Education, *Journal of Asynchronous Learning Networks*, Vol. 5(2), 111-127, 2001.
- /17/ Ibidem
- /18/ Ibidem
- /19/ Hiltz Starr Roxanne, Impacts of college-level courses via asynchronous learning networks: some preliminary results, *Journal of Asynchronous Learning Networks*, Vol. 1(2), 1-19, 1998.
- /20/ Sindik Joško, Pavlović Milena, Đodo Željana, & Božić Jasmina, Students' Attitudes towards Distance Learning (E-learning), In: Conference proceedings of the 2nd Special Focus Symposiums on ICESKS: Information, Communication and Economic Sciences in the Knowledge Society, Zadar, 13-14.11.2008. (ur. V. Šimović), pp. 21-31, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zadar, 2008.
- /21/ Ibidem
- /22/ Ajzen Icek, From intentions to actions: A theory of planned behavior, In: Kuhl, Julius, Beckmann, Jürgen (Eds.) *SSSP Springer Series in Social Psychology* 1, pp. 11-39, Springer, New York, 1985.
- /23/ Ajzen Icek, The theory of planned behavior. *Organizational behavior and Human Decision Processes*, Vol. 50, 179-211. 1991.
- /24/ Bandura Albert, *Self - Efficacy: The exercise of control*, W. H. Freeman, New York, 1997.
- /25/ Ajzen Icek, Perceived Behavioral Control, Self - Efficacy, Locus of Control, and the theory of planned behavior. *Journal of Applied Social Psychology*, Vol. 30, 1-20. 2002.
- /26/ Ibidem
- /27/ Ibidem
- /28/ Elkwash Ahmed M. Omar, The relationship between Internet usage and the marketing of tourism in Libya, Masters thesis, Universiti Utara Malaysia, 2009.
- /29/ Ibidem
- /30/ Sindik Joško, & Araya Yoseph Negusse. Raising awareness about water issues: the role of water symbolism and proverbs. *Journal of Water Resource and Protection*, Vol. 5(4A), 34-39, 2013. doi:10.4236/jwarp.2013.54A00

PRIMJENA TEORIJE RAZLOŽNE AKCIJE U ANALIZI KORIŠTENJA INTERNETA KOD STUDENATA U OBRAZOVNE SVRHE

Joško Sindik

Institut za antropologiju, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Primjenom teorije razložne akcije, glavni cilj ovog istraživanja bila je konstrukcija upitnika koji pokrivaju aspekte korištenja interneta kod studenata u obrazovne svrhe: stavova, subjektivnih normi, percipirane kontrole, želje promjene ponašanja te uvida u aktualno korištenje interneta. Ispitan je prigodni uzorak od 32 studentice i 23 studenta iz šest hrvatskih gradova, od toga 29 s druge i 26 s treće godine studija. Svih pet upitnika pokazalo je srednje do visoko zadovoljavajuću pouzdanost, a jedinstvene glavne komponente svakog od upitnika tumače od 32 % do 66 % ukupne varijance. U analizi razlika, pokazalo se da studenti postižu statistički značajno više rezultate u *Percipiranoj kontroli korištenja interneta*, u odnosu na studentice. Studenti iz Biograda postižu najviše prosječne rezultate u *Korištenju interneta sada u svrhe učenja*, a Zagreb najniže. Niti jedna razlika u aspektima korištenja interneta nije statistički značajna niti za dobnu grupu, ni za grad studiranja, niti za sredinu iz koje studenti potječu.

Ključne riječi: Internet, komponentna analiza, pouzdanost, svrshodnost